

Predgovor uz 38. izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija

Velik je izazov, odgovornost i zadovoljstvo napisati predgovor *38. izložbi izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija* koja se u organizaciji Muzejskoga dokumentacijskog centra održava na Interliberu Zagrebačkoga velesajma. Sa željom da se napravi neutralan, objektivan i pregledan uvod u razgledavanje i upoznavanje 692 nove publikacije u izdanju 116 muzeja i galerija, teško se oteti dojmu da će tekst ipak biti vrlo subjektivno intoniran odražavajući sklonosti i ukus pisca ovih redaka. Zatomićući potrebu da se o svakome naslovu, svakome muzeju i galeriji napiše barem jedan redak jer oni to zaslužuju, izdvajamo samo neke, grupirajući ih u nekoliko tematskih cjelina. Neka to bude poticaj za samostalno istraživanje i traganje za novim omiljenim muzejskim naslovima.

Kraj Velikoga rata i druge povijesne teme

Prošlu, 2018. godinu muzeji su zaključili obradom tema iz Prvoga svjetskog rata, obilježivši tako 100. godišnjicu njegova završetka. Rezultate stručnoga i istraživačkog rada muzeji su objavili u svojim izložbenim katalozima, među kojima su *Brdovec i okolica u Prvom svjetskom ratu* (Muzej Brdovec), *Križevci u Velikom ratu 1914. – 1918.* (Gradski muzej Križevci), *Veliki rat i 1918.: kontinuitet, diskontinuitet, nasljeđe* (Muzej Slavonije, Osijek), *Grad Sisak u Prvom svjetskom ratu 1914. – 1918.* (Gradski muzej Sisak) i *1918. – prijelomna godina u Hrvatskoj* (Hrvatski povijesni muzej), te u zborniku međunarodnoga stručnog skupa *U sjeni Velikoga rata: odraz ratnih zbivanja na život istarskoga civilnog stanovništva* (Istarsko povijesno društvo i Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria u Puli). Time je zaokružen korpus od čak sedamdesetak novih muzejskih publikacija (kataloga izložaba, monografija, zbornika stručnih i znanstvenih skupova) s temom Velikoga rata koje su hrvatski muzeji objavili od 2014. do 2018. godine te tako bitno pridonijeli historiografskim i društveno-političkim istraživanjima.

Tijekom 2019. godine obrađivale su se i druge zanimljive povijesne teme. Među njima su katalog i izložba Muzeja Međimurja Čakovec *Domorodci! Medjimurci! Suženjstvu je našem kraj!* priređeni uz 100. obljetnicu odcjepljenja Međimurja od mađarske države koje je javno izglasalo oko deset tisuća ljudi koji su se toga dana okupili na Franjevačkome trgu u Čakovcu.

Gradski muzej Varaždin u suradnji je s Hrvatskim povijesnim muzejom, Hrvatskim institutom za povijest, Hrvatskim državnim arhivom te s još nekoliko baštinskih ustanova iz Hrvatske i inozemstva priredio izložbu i katalog *Povratak u Vojnu krajinu* o jedinstvenome sustavu obrambenoga pojasa u Hrvatskoj tijekom nekoliko stoljeća osmanlijskih prodora čiju je važnost autorica izložbe usporedila s Kineskim zidom.

Posebnu pozornost publike privukla je i izložba *D'Annunzijeve mučenica* Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, priređena u sklopu pretprograma izložbe *Granice – između reda i kaosa*, kojom se obilježava stogodišnjica d'Annunzijeve okupacije Rijeke i to, prema riječima autora, personifikacijom „grada kao žene, upućujući na mnogobrojne d'Annunzijeve ljubavnice koje su po okončanju veze bile iscrpljene fizički i emocionalno, baš poput grada Rijeke“.

Od krpeža do zlatoveza – tradicijski život, obrt i običaji

I kada pomislimo kako smo već vidjeli i pročitali sve ili barem mnogo o etnografskoj baštini, uvijek nas muzejski etnolozi iznenade rezultatima svojih novih istraživanja, izložbama i katalogima. Tako je bilo i ove godine.

Čak 1134 predmeta predstavila je Iris Biškupić-Bašić u katalogu *Zbirka tradicijskih dječjih igračaka* Etnografskoga muzeja u Zagrebu, otkrivši njihovu raznolikost, ali i povijest njihova nastanka i proizvodnje u hrvatskim selima kao i u mnogobrojnim europskim središtima.

Osječki Muzej Slavonije objavio je katalog Zbirke tikvičarstva iz svojega Etnografskog odjela, predstavivši vještinu i tradiciju ukrašavanja, *šaranja* tikvica, njihovu raznolikost i bogatstvo ornamenta koji su posebni samo za Slavoniju. Sa svojom su građom gostovali i u Muzeju Moslavine, što je popraćeno katalogom *Tikva mala, a stotinu šara – šarane tikvice iz Muzeja Slavonije*, a istu su temu obradili u suradnji Muzej Đakovštine, Muzejska udruga istočne Hrvatske i Zavičajni muzej Stjepana Grubera (*Umijeće šaranja tikvica u Slavoniji*).

Tradicijski krznarski obrt Vlatka Gribla u Slatini još jedan je od onih koji su na popisu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj. Na tu je poznatu slatinsku radionicu, u koju su zalazile i slatinske gospođe po „cifrane prsluke“ te vozači traktorskih prikolica po dugačke bunde, a koja više ne radi, podsjetio Zavičajni muzej Slatina izložbom *Tradicijski krznarski obrt Vlatka Gribla u Slatini*.

Temu krznarstva, ali i drugih zanata koji se temelje na dlakama – četkarstva, ovčarstva, izrade madraca, frizerskoga i kozmetičarskog zanata – kao i pučkih i religijskih vjerovanja u moć dlaka te ulogu koju imaju u različitim kulturama, obradile su kustosice Etnografskoga muzeja Istre u Pazinu priredivši intrigantnu izložbu *Niz dlaku – o kulturološkom aspektu dlaka*.

Muzej grada Umaga uz temu je edukacijske muzejske akcije posvećene prehrani u povodu Međunarodnoga dana muzeja priredio kulinarske radionice, ali i otisnuo kuharicu u kojoj je otkrio tajnu pripremanja tradicionalnih fritula koje su se na području Bujštine spremale za Badnji dan (*Umaške fritule*).

Kako su Konavljani dolazili pješice u Grad, gdje bi se preobuvali i presvlačili kako bi odali poštovanje Gradu, što su i kako prodavali na tržnici – neke su od tema obrađenih na izložbi i u katalogu *Konavosko placarenje* Muzeja i galerija Konavala, nastalima zahvaljujući brojnim kazivačima i posuditeljima građe iz Dubrovnika, Herceg-Novoga i Konavala.

Gradski muzej Bjelovar priredio je veliku tematsku izložbu *Čarolija čipke* na kojoj je uz lokalne čipke s Bilogore i Moslavine izložio i primjerke paške i lepoglavske čipke te čipke s otoka Hvara koje se nalaze na UNESCO-ovu *Popisu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*.

Zavičajni muzej Stjepana Grubera iz Županje izdavač je raskošne i opsežne monografije *Slavonski zlatovez*, kako i priliči najbogatijoj i najskupocjenijoj vezilačkoj vještini koja se smatra simbolom identiteta Slavonije, a rezultat je višegodišnjega istraživačkog rada Janje Juzbašić. No, isti je muzej na izložbi i u katalogu *Krpež kuću čuva* obradio i manje obrađivanu temu koja je daleko od očaravajućega glamura zlatoveza, no prisutna je u gotovo svakoj obiteljskoj svakodnevici – temu poderanih i zakrpanih predmeta.

U ritmu hrvatskoga Woodstocka – glazbena baština kao muzejska tema

Dok su se organizatori dogovarali za obilježavanje 50. obljetnice Woodstocka – najpoznatijega svjetskog „festivala mira, ljubavi i glazbe“ – i hrvatski su se muzeji svojim izložbenim i izdavačkim projektima bavili glazbenom baštinom, ali nešto užih, lokalnih odjeka ili drukčijih glazbenih stilova i izričaja.

Muzej grada Rijeke podsjetio je svoje sugrađane izložbom fotografija Ante Škrobonje na prvi rock-sastav u Hrvatskoj – Uragane (*S Uraganima 1961. – 1970.: album slika i*

uspomena), a Muzej Ivanić-Grada priredio je izložbu *Vrijeme vinila: izložba gramofonskih ploča i omota koji su obilježili povijest rock glazbe*.

Gradski muzej Požega uoči središnjega požeškog glazbenog događaja objavio je preglednu monografiju uz 50. godišnjicu glazbenoga festivala u Slavoniji, jednoga od najstarijih festivala tamburice u Hrvatskoj (*Pjevat će Slavonija: požeški festival 1969. – 2019.*).

Tradicijskom glazbenom baštinom, ali moslavačkoga kraja, bavile su se i Slavica i Lana Moslavac u svojoj novoj pjesmarici *Ćeri mila*, objavljenoj u suradnji s kutinskom Vokalnom skupinom *Rusalke*, a Gradski muzej Nova Gradiška objavio je zbirku bećaraca *Raspjevani oroz* promičući napjeve koji su od 2011. godine uvršteni na UNESCO-ov *Popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*.

Izložba *Gajba i tić* održana u Muzejsko-galerijskome prostoru *Sveta srca* u Puli tijekom 2017. i 2018. godine, koja problematizira ljudsku intimu i seksualnost, popraćena je ove godine i zvučnim CD-om s napjevima koji potvrđuju kako stihovi lascivnih konotacija nisu samo značajka slavonskoga bećarca već i žitelja Istre.

Izložba i opsežan katalog *Konavoska svadba: ... do danas rečena, od danas stečena...* Zavičajnoga muzeja Konavala upotpunjeni su jedinstvenom notnom publikacijom Krešimira Magdića *Konavoska svadba: glazba za koreografiju* s notnim zapisima napjeva prema kojima se odvija svadbeni obred.

Muzej *Staro selo* Kumrovec predstavio je svoju Zbirku narodnih glazbala, Gradski muzej Vinkovci pak puhačke instrumente limene glazbe Dobrovoljnoga vatrogasnog društva Vinkovci, a Hrvatski muzej turizma u Opatiji priredio je izložbu iz ciklusa *Slavni gosti u Opatiji*, koja je bila posvećena Gustavu Mahleru, austrijskomu skladatelju i dirigentu češkoga podrijetla, koji je u opatijskome lječilištu skladao svoju *Četvrtu simfoniju*.

Izborom recentnih naslova muzeji su se pridružili obilježavanju ovogodišnjega Mjeseca hrvatske knjige koji je pod motom *U ritmu čitanja!* posvećen upravo glazbi.

Muzeji kao društveno odgovorne ustanove

Istražujući primjere iz recentne hrvatske muzejske prakse zabilježene u muzejskim publikacijama koji potkrepljuju tezu dr. sc. Davida Fleminga, ravnatelja Nacionalnih muzeja u Liverpoolu koji je gostovao u MDC-u, o muzejima kao društveno odgovornim i angažiranim

ustanovama koje u interakciji s publikom prenose aktualne društvene teme, istaknut ćemo njih nekoliko.

Iskoristivši izjavu francuske kraljice Marije Antoanete *Neka jedu kolače!* za naslov svoje izložbe i popratnoga kataloga, Umjetnički paviljon u Zagrebu predstavio je likovne radove s motivom hrane domaćih umjetnika od početka moderne do današnjih dana sa željom da upozori na višegodišnji svjetski problem gladi u svijetu, ali i hrvatskoga društva.

Aktualna tema ponovnoga korištenja materijalima iz otpada (recikliranja) udružila je na izložbi *Recikliraj, ideje iz prošlosti* Muzej grada Trogira, Arheološki muzej u Zagrebu, Institut za arheologiju i Odsjek za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. S porukom da se to može raditi i danas, organizatori su nastojali prikazati kako su naši predci reciklirali materijale i upotrebljavali različite predmete te kako je taj koncept ugrađen u kulture iz prošlosti.

Katalog prati i izložbu *Artefakt + dizajn = prototip* koja prikazuje radove mladih nezaposlenih osoba nastale tijekom provedbe europskoga projekta Arheološkoga muzeja u Zagrebu *Od strukovnih zanimanja do kreativne industrije*. U projektu su sudjelovali i Gradski muzej Sisak, Gradski muzej Virovitica te Arheološki muzej Osijek u cilju osnaživanja mladih nezaposlenih ljudi strukovnih zanimanja u dobi od 15 do 25 za tržište rada iz Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske, Sisačko-moslavačke, Virovitičko-podravske i Zagrebačke županije te Grada Zagreba.

Problem nezaposlenosti uvjetovan propašću tvornica te ponovno uključivanje u aktivan društveni život radnika gurnutih na marginu društva bili su i jedna od tema koju je na multimedijskoj izložbi *Skrojene budućnosti?* obradio Tehnički muzej *Nikola Tesla*. Izložba je ostvarena u sklopu istoimenoga kulturno-umjetničkog projekta s temom tekstilne industrije, a dio je programa *Umjetnost i kultura 54+*, namijenjenoga aktivnijemu uključivanju starijih osoba u kulturno-umjetnička događanja.

Tema dostojanstvenoga starenja još uvijek je rijetko obrađivana muzejska tema iako najnoviji podatci govore o tome da u Hrvatskoj živi oko 90 000 osoba s raznim vrstama demencije, jedne od najčešćih bolesti starijih sugrađana. Stoga pozdravljamo drugu knjigu Maje Šeparović Palada i ilustratora Ivana Svaguše – *Ivan Meštrović u Splitu* – objavljenu u ediciji *Lako razumljiva knjiga* koja je namijenjena onomu dijelu muzejske publike koji ima intelektualne poteškoće ili poteškoće s čitanjem i razumijevanjem.

Da su i hrvatski muzeji postali mjesta na kojima se pričaju svakodnevne ljudske priče i izražavaju emocije, potvrdio je i Gradski muzej Nova Gradiška koji je priredio humanitarnu izložbu *Lupinizam za autizam* Stephana Lupina na kojoj su izložene fotografije koje je Lupino snimio provodeći vrijeme s autističnom djecom.

Moralno pitanje o prioritetima, odnosno o tome što, koliko i kako možemo učiniti za one koji su nas donijeli na svijet, postavila je konceptualna umjetnica Vlasta Delimar performansom i popratnom publikacijom *Diptih Dolina... Magda: Poezija genetskog ponašanja* zagrebačkoga Muzeja suvremene umjetnosti.

Muzej suvremene umjetnosti svoja je nastojanja za senzibilizaciju publike na „teške teme“ potvrdio i gostujućom višeosjetilnom izložbom *Josef i Anni Albers: Putovanje kroz slijepo iskustvo* čija je svrha približiti apstraktnu umjetnost osobama s oštećenjima vida inovativnim prikazom radova s pomoću taktilnih modela i senzornih studija.

Kontinuitet izložbenih i izdavačkih projekata okrenutih osobama s invalidnošću održava Tiflološki muzej u Zagrebu, koji je izložbom *Otok Rava* o malome otoku zadarskoga arhipelaga pokrenuo ciklus višeosjetilnih izložaba. Izložbom se nastoje potaknuti osjetila vida, sluha, opipa, mirisa i okusa kako bi se posjetiteljima drukčije, potpunije i sveobuhvatno predstavila prirodna i kulturna baština otoka s posebnom prilagodbom osobama s invalidnošću.

Prošlost i sadašnjost industrije i industrijske baštine

Industrijska baština posljednjih je godina postala jedna od zastupljenijih tema izložbeno-izdavačkih projekata hrvatskih muzeja i galerija. Povezujući ustaljeno poimanje muzeja kao mjesta na kojemu se čuva nešto što je s vremenom preživljeno te industrije kao jedne od osnovnih grana napretka društva u cjelini, ta je činjenica pomalo i zabrinjavajuća. No, kako god, na listovima papira riječju i fotografskim aparatom snimljene te suvremenim tehnologijama digitalizirane ostaju objavljene priče o tvornicama i industrijama kojih više nema, ali su ugrađene u identitete gradova kao i u osobne priče njihovih stanovnika.

Muzej grada Šibenika svojom je izložbom *Šibensko solarstvo – sol kao izvor bogatstva Šibenika*, među ostalim, poručio kako je Šibenik tijekom 16. i 17. stoljeća bio najveći izvoznik soli na području mletačke Dalmacije. Izložba Gradskoga muzeja Varaždin i Varteksa *Stoljeće tekstila*, kojom se obilježilo stotinu godina djelovanja najveće varaždinske tekstilne industrije

(1918. – 2018.), mogla se pogledati i u Muzeju za umjetnost i obrt, a industrijska baština grada Siska predstavljena je u fotomonografiji *Industrijska baština Siska okom fotografa* Gradskoga muzeja Sisak. Reportažna fotografija industrije Toše Dapca mogla se pogledati krajem 2018. godine u Muzeju suvremene umjetnosti.

Muzej grada Koprivnice priredio je izložbu *Podravka – industrijska baština* na kojoj su predstavljene najstarija ambalaža i industrijska fotografija iz vremena početaka rada Podravke te je obilježeno šezdeset godina njezinih ikoničkih proizvoda poput kokošje i goveđe juhe, goveđega gulaša i kokošje paštete koji su obilježili drugu polovicu 20. stoljeća.

Viši kustos Goran Arčabić nastavio je sustavno višegodišnje istraživanje zagrebačke industrijske baštine te je uz istoimene izložbe održane u Muzeju grada Zagreba priredio dvije nove publikacije: *Industrijski centar države – zagrebačka industrijska baština: 1918. – 1941.* i *Vrijeme giganata – planska industrijalizacija i naslijeđe: 1947. – 1952.* Muzej Gacke u Otočcu također je nastavio sa svojim izložbenim ciklusom *Baština u nestajanju* te je priredio izložbu o Industriji kože Otočac i tekstilnoj industriji Oteks.

Hrvatski pomorski muzej u Splitu priredio je izložbu *Jadran, kolijevka paklenog stroja: 150 godina Luppis-Whitehead torpeda*, posvećenu jednomu od najvećih tehničkih dostignuća 19. stoljeća – torpedu, oružju koje je promijenilo način pomorskoga ratovanja, a proizvodilo se u riječkoj tvornici. Tehnički muzej *Nikola Tesla* ugostio je izložbu Tehničkoga muzeja Slovenije *S Elanom do zvijezda – Elan i njegovi prethodnici*, o jednoj od najuspješnijih slovenskih tvrtki koja je započela s radom 1945. godine kao radionica i razvila se u tvornicu za proizvodnju skija i širokoga spektra proizvoda povezanih sa sportom i tjelovježbom.

Priče o ljudima...

Muzeji su poput biografija, samo što oni s pomoću predmeta pričaju priče o ljudskim životima. To mogu biti priče o ljudima na bilo koji način povezanima s pojedinim muzejskim predmetima, ali i o ljudima koji su stvarali, radili ili surađivali s muzejima. Tomu svjedoče i najnovije muzejske publikacije.

Listajući kataloge izložaba, prisjećamo se ili saznajemo nešto novo o poznatim ljudima kao što je *Ante Trumbić – patricij s Lučca* (Muzej grada Splita). „Gospodar munja“ Nikola Tesla dobio je čak tri nove publikacije koje su muzeji priredili za svoje najmlađe posjetitelje – slikovnicu i bojanku Marine Krmpotić i Zrinke Ostović u izdanju Muzeja Like Gospić te

ilustriranu priču Marijane Borić i Manuela Šumberca u izdanju Tehničkoga muzeja *Nikola Tesla*.

Muzeji imaju važnu ulogu i u otkrivanju onih, s vremenom zaboravljenih ljudi poput Korčulanina Marina Radice, jedinoga historicističkog kipara na širem dubrovačkom području (Umjetnička galerija Dubrovnik), ili pak književnika iz Kastva Milana Marjanovića (*Čudesni Marjanović*, Muzej grada Rijeke). Objavom pisama Andre Vida Mihičića koje je razmjenjivao s hrvatskim umjetnicima 20. stoljeća, pisanih od dvadesetih do kraja osamdesetih godina, upoznajemo toga povjesničara umjetnosti, pjesnika, likovnog kritičara i teoretičara kao kolegu i prijatelja te nekadašnjega profesora (*Pisma Mihičiću: Pogled na autografe umjetnika iz Zbirke Andra Vida i Katarine Mihičić*, Lošinjski muzej).

No, tu su i anonimni ljudi koje njihove priče čine iznimnima pa tako, želimo vjerovati, i inspirativnima za pomake u vlastitim životima. Jedna od njih je priča *Čuvari iz sjene* Muzeja grada Trogira „o malim ljudima i velikim trudima vezanima za svetište Gospe od Prizidnica na otoku Čiovu“ kao „primjer ljudi koji vole i poštuju svoju Gospu, ne uzimaju joj ništa, a sve što mogu velikodušno joj daju – svoje vrijeme i trude – puste trude“. Druga je priča o obitelji koja je početkom 20. stoljeća u svojoj destileriji u Martinšćici na otoku Cresu proizvodila vrhunska eterična ulja, čime je pokrenula prvu industriju na otoku i održala je tijekom nekoliko desetljeća (*Miris pobjede*, Creski muzej).

Muzej hvarske baštine predstavio je pionirski rad dr. Grgura Bučića (1829. – 1911.), prvoga hvarskog meteorološkog motritelja koji je meteorološku postaju u Hvaru, ujedno i jednu od prvih u jugoistočnoj Europi, osnovao prije 160 godina u bivšem samostanu sv. Venerande u kojemu je smještena i danas (*Grgur Bučić – pustinjač znanosti u Hvaru*), a Etnografski muzej Istre u Pazinu u katalogu izložbe *Anton Tone Božac (1933. – 2014.): Prikazi Istre između rukotvorstva i umjetnosti* ispričao je priču o čovjeku neobična umijeća – izrađivaču suvenirskih skulptura s temom istarskoga tradicijskog života. Gradski muzej Požega svoje je sugrađane podsjetio na jednu iznimnu ženu – Ceciliju Wollner – koja je zajedno sa svojim suprugom Julijem Davidsonom osnovala i vodila poznati požeški fotografski Atelier Wollner (*Korak ispred vremena – Atelier Wollner*).

Među anonimnima možda možemo prepoznati i dijelove osobnih života u katalozima izložaba *Djetinjstvo u Županji 60-ih* (Zavičajni muzej Stjepana Grubera) i *Fragmenti sisačkoga djetinjstva: igračke obitelji Kraker* (Gradski muzej Sisak).

Muzeje ne čine samo predmeti nego i ljudi. Stoga se među katalogizima nalaze i oni koji su posvećeni njihovom radu i doprinosu muzejskomu identitetu. Muzej Turopolja predstavio je rad etnologinje Višnje Huzjak, dugo vremena jedine djelatnice Muzeja, koja je „s fotoaparatom i bilježnicom išla od sela do sela i bilježila pojavnosti, stare običaje, pjesme, napjeve“ (*Okom etnologa: istraživački rad Višnje Huzjak*). Muzej Međimurja Čakovec priredio je izložbu posvećenu Stjepanu Leineru (1930. – 1972.), prvomu administratoru, muzejskomu fotografu i preparatoru, koji je u čakovečkome muzeju proveo cijeli radni vijek, od 1954. do svoje smrti 1972. godine. Katalogom *S druge strane objektiv: hommage à Davor Šiftar* Tiflološki muzej predstavio je rad dugogodišnjega kustosa Muzeja i muzejskoga fotografa koji je „ne samo svojim radom, znanjem, stručnošću nego i osobnošću i vedrim duhom utjecao na Muzej, pridonio njegovu stvaranju i oblikovanju kakav je danas“. Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku izložbom *Hommage V. K.-u* odao je počast Vlastimiru Kusiku, u svibnju 2018. godine tragično preminulomu kustosu Muzeja, muzejskomu savjetniku, likovnomu kritičaru, povjesničaru i teoretičaru umjetnosti.

... i gradovima

Ljudski su životi neizbježno povezani s mjestima i gradovima – prostorima u kojima smo rođeni, školovani, u kojima smo se zaljubili, voljeli, družili, mjestima koja smo napuštali ili im se ponovno vraćali, koje smo prehodali ili zaobilazili, mjestima u kojima smo patili i umirali... Stoga ne čudi što su gradovi, trgovi, pojedine zgrade, spomenici, ulice i njihovi stanovnici neiscrpno nadahnuće mnogim muzejskim izložbama i temama muzejskih publikacija.

Među najnovijima je četvrta knjiga *101 brodska priča* „po Zvonimiru Toldiju napisana i u knjigu dana“ Muzeja Brodskoga Posavlja kojima su ispričane ukupno 404 brodske sudbine ljudi te događaji iz života Broda i Brođana.

Muzej arhitekture HAZU suizdavač je knjige Borke Bobovec *Crtice o gradu i arhitekturi* koja je posvećena gradu Zagrebu u proteklih pet godina te govori o ulozi i utjecaju urbanizma i arhitekture na razvoj grada, ali i na odnose u društvenome i socijalnom kontekstu.

Osamdesetu obljetnicu podizanja i otvorenja Doma hrvatskih likovnih umjetnika, odnosno Meštrovićeva paviljona, jedne od amblematičnih zgrada grada Zagreba, Muzeji Ivana Meštrovića obilježili su izložbom i popratnom knjigom *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura: 80 godina Meštrovićeva paviljona*.

Muzej hvarske baštine izdavač je knjige *Zvona moga škoja* Marice Buratović s tonskim zapisima zvona crkava otoka Hvara Vite Gospodnetića. Osim što enciklopedijski popisuje zvona i zvonike na otoku Hvaru, autorica je opisala i rekviziciju hvarskih zvona od 1915. do 1918. godine, kada su zvona odlukom tadašnje vlasti nestajala u talionicama za vojne potrebe.

Elvira Šarić Kostić objavila je opsežan katalog heraldičke baštine grada Splita (*Splitski grbovi: kameni grbovi iz Muzeja grada Splita*) pruživši tako, među ostalim, svojim sugrađanima i ostalim šetačima splitskim ulicama svojevrsan vodič, ali i povijesnu priču o bivšim žiteljima i njihovim obiteljima, nagnavši ih da prepoznaju i primjereno vrednuju te iznimne tragove prošlosti. No, grad Split dobio je i jedinstvenu priču o gradu ispričanu fotografijama iz fundusa Muzeja grada Splita. Naime, objavljen je i treći dio fotomonografije muzejskoga savjetnika Gorana Borčića *Povijest pisana svjetlom – Split od Prisce do Adriane* u čak tri sveska. Na ukupno više od devet tisuća starih fotografija iz povijesti Splita obuhvaćeno je razdoblje od pojave prve fotografije u Splitu, to jest od fotografa Petra Zinka i njegovih fotografija snimljenih s tek izgrađene palače Bajamonti 1859. godine, pa do održavanja Mediteranskih igara 1979. godine.

Vizure grada Rijeke, njegovih ulica i trgova s kraja 19. i početka 20. stoljeća predstavio je Muzej grada Rijeke u fotomonografiji *Pozdrav iz Rijeke* objavom razglednica iz svojega fundusa.

Središnja ovogodišnja izložba Dubrovačkih muzeja posvećena je jednomu od simbola grada Dubrovnika – Orlandovu stupu – čime je obilježena 600. obljetnica njegova postavljanja. Uz opsežan katalog (*Orlando – simbol slobode*) Dubrovački su muzeji u sklopu popratnih edukacijskih djelatnosti objavili i strip *Intervju s Orlandom* namijenjen dječjemu uzrastu.

Formu stripa za opis grada i njegovih znamenitosti iskoristio je i Zavičajni muzej Ozalj objavom publikacije *Čarobnjak iz Ozlja: anegdote*, stvarajući ujedno maskotu grada Ozlja koju prepoznaju ne samo djeca već i odrasli, a priče o gradovima za svoje najmlađe posjetitelje priredili su i Muzej Prigorja (*Sesvete u srcu*) te Muzej grada Umaga projektom *Moj grad* (o umaškim zidinama i kulama).

Poznate i manje poznate prirodoslovne teme

Prirodoslovne teme u ovogodišnjoj su nakladničkoj djelatnosti bile manje zastupljene, ali ne i manje zanimljive. Zajedničko im je obilježje to da su izrazito obrazovne ili pisane znanstveno-popularnim stilom radi popularizacije prirodne baštine.

Hrvatski prirodoslovni muzej u Zagrebu priredio je za svoju publiku dvije nove teme. Jedna obrađuje koralje, od njihove prve pojave u davnoj geološkoj prošlosti, njihova mineraloškog sastava, građe i načina života današnjih koralja, pa sve do uporabe koralja za izradu atraktivnoga i vrijednog nakita (*Koralj izvađen iz mora*), a druga je posvećena (ne)poznatoj biljci – travi – kao i njezinu istraživaču, botaničaru Arpadu Degenu (*Gramina Hungarica de Degen ili što bismo bez trave*).

Prirodoslovni muzej u Dubrovniku objavio je vrlo lijepo oblikovanu bojanku za djecu u mapi s listovima koja izgledom podsjeća na herbarij. Motivi uvršteni u bojanku pripadaju flori i fauni dubrovačkoga kraja, kao i motivima iz fundusa Muzeja, a popraćeni su tekстом na hrvatskome i engleskom jeziku.

Splitski Prirodoslovni muzej i zoološki vrt svoju je izložbu posvetio „životinji sa stavom“ – magarcu (*Magarac – prošlost, sadašnjost, budućnost*) – s osnovnim ciljem upozoravanja javnosti na današnju ugroženost magarca kao vrste te poticanja na dijalog o održivome rješenju njegove budućnosti.

Muzej krapinskih neandertalaca svojom je izložbom *Svijet soli* osim priče o iskorištavanju, proizvodnji i povijesnoj važnosti kuhinjske soli (halita), ali i o njezinim drugim vrstama, također poslao poruku o potrebi pravilnoga korištenja prirodnim izvorima od kojih su mnogi nenadoknadivi.

Izbor iz likovnih tema

Kao i prijašnjih godina u recentnome muzejskom nakladničkom korpusu najviše je likovnih tema, njih čak oko 130. To su većinom katalogi povremenih izložaba, ali i katalogi retrospektivnih pregleda, likovne monografije, studije i kritike.

Među njima je katalog *Dionizijski ples apolonijuskog svećenika* kojim se predstavljaju radovi Borisa Bućana u Muzeju grada Kaštela, a čije će radove imati priliku upoznati i mnogo šira publika izlaganjem triju odabranih radova u stalnome postavu njujorškoga Muzeja moderne umjetnosti. Zadarski Muzej antičkog stakla i Gliptoteka HAZU objavili su popratni katalog *Stvaranje ljepote u suvremenom mediju* likovne umjetnice Ljerke Njerš, a Galerija umjetnina Split i Umjetnički paviljon u Zagrebu u povodu su desete obljetnice Džamonjine

smrti izložili umjetnikove mladenačke radove nastale u pedesetim i šezdesetim godinama, koji su većim dijelom iz privatne zbirke Džamonjine obitelji (*Džamonja: 1950, 1960*).

Uz 50. godišnjicu donacije Joze Kljakovića Gradu Zagrebu i 130. obljetnicu umjetnikova rođenja objavljena je monografija *Memorijalna zbirka Jozo Kljaković – vrijedna donacija Gradu Zagrebu* višegodišnje voditeljice Zbirke i povjesničarke umjetnosti Željke Zdelar. Religioznu umjetnost Ivana Meštrovića izložbom *Otisci duše* i katalozima na više jezika izložili su Muzeji Ivana Meštrovića i Arheološki muzej Istre u Puli. Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku nastavio je s objavljivanjem monografija osječkih likovnih umjetnika najnovijom knjigom iz pera vrsnoga poznavatelja osječke likovne scene Danijela Zeca, posvećenom akademskom slikaru Branimiru Davidu Kusiku (1946. – 2013.).

Svojim sadržajem i izborom likovnih radova likovnim monografijama najčešće su slični katalozi retrospektivnih izložaba. Među najnovijima takvi su katalozi retrospektivne izložbe Vesne Sokolić u Gradskome muzeju Varaždin, Asima Hebiba u Umjetničkoj galeriji Dubrovnik i zagrebačkome Muzeju *Mimara*, kao i katalog *Ljubav i otpor Ivane Popović* uz retrospektivnu izložbu u Muzeju suvremene umjetnosti, na kojoj su prvi put predstavljena postignuća na području kazališta, kostimografije, performansa, kiparstva, mode, slikarstva, crteža, primijenjene umjetnosti i produkt-dizajna jedne od najintrigantnijih hrvatskih suvremenih umjetnica (1968. – 2016.). Na povremenim likovnim izložbama publika je mogla pogledati i radove Mersada Berbera, Nevenke Arbanas, Ive Šebalja, Nikole Mašića, Alme Orlić, Gorana Trbuljaka, Jurja Dobrovića, Zoltana Novaka, Andrije Maurovića i brojnih drugih umjetnika s hrvatske likovne scene.

Muzej suvremene umjetnosti nastavio je s objavom svojih stripova povezanih s pojedinim likovnim imenima. Najnoviji dvojezični hrvatsko-engleski grafički roman posvećen je Nasti Rojc (*Nasta Rojc: ja borac*), a zasniva se na autobiografskim zapisima i pismima slikarice Naste Rojc, „čiji su opus, ali i životni put istupali izvan kanona umjetnosti dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj“.

Publika je imala priliku vidjeti radove velikih likovnih imena ne samo u specijaliziranim umjetničkim muzejima i galerijama već i u malim muzejima. Tako je Muzej Grada Đurđevca u suradnji s Turističkom zajednicom Grada Đurđevca nakon vrlo uspješne izložbe *Hommage à Picasso* ove godine predstavio radove jednoga od najvećih rusko-francuskih slikara, Marca Chagala (*Stvaranje i Biblija*), kao i radove Salvadora Dalija (*Recepti za besmrtnost*) iz zbirke Richarda H. Mayera (Kunstgalerien Böttingerhaus, Bamberg).

Zahvaljujući izložbi *Linija ljepote – trag nadahnuća* u Galeriji *Klovićevi dvori*, ljubitelji likovnih umjetnosti imali su priliku vidjeti pomno čuvane i javnosti rjeđe dostupne radove koji se čuvaju u Grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice tijekom stotinu godina njezina rada na sabiranju crteža, grafika, grafičkih mapa, plakata i razglednica.

Osim u katalozima, o likovnim temama muzeji su progovorili i objavom eseja, studija i kritika. Stoga pozornost privlače i dvije nove knjige Hrvatskoga muzeja naivne umjetnosti – jedna donosi izbor esejističkih zapisa i studija Vladimira Crnkovića *Moji ljudi: razotkrivanje ili fragmenti i iz intime*, a u drugoj knjizi, naslova *Naivni slikari Hlebinske škole*, prvi su put objavljeni tekstovi Grge Gamulina na izvornome hrvatskom jeziku.

Među ovogodišnjim izlagačima na *38. izložbi izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija* prvi su put Muzej planinarstva iz Ivanca, nedavno otvorena Muzejska zavičajna zbirka grada Novske, kao i dva muzeja Domovinskoga rata – jedan iz Dubrovnika i drugi iz Splita. Njima kao i ostalim muzejima i izlagačima želimo uspješan nastavak rada na obradi i objavi muzejskih sadržaja, na zadovoljstvo njihove publike, a koje ćemo, vjerujemo, i dalje pratiti našim izložbama.

Snježana Radovanlija Mileusnić